

N:o 178.

Af herr **C. R. Johansson** i Jönköping, i anledning af
*Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning
af rikets allmänna läroverk samt lönereglering för de
vid dem anställda lärare.*

Det väsentliga i den reform af de allmänna läroverken, hvilken föreslås i Kungl. Maj:ts den 5 dennes till Riksdagen öfverlämnade nådiga proposition n:o 50, ligger utan gensägelse i dess syfte att uppdelade den studieväg, som hittills genom de allmänna läroverken ledt till studentexamen såsom det enda egentliga målet, för hvilket hela studieplanen varit inrättad, i tvenne skilda stadier, af hvilka äfven det lägre skulle få en åtminstone relativt själfständig planläggning och sitt särskilda slutmål, realskoleexamen. Genom en sådan anordning af den högre allmänna undervisningen skulle förhindras, att ett allt för stort antal ynglingar — bland dem äfven många för rent bokliga studier mindre begåfvade — genom själfva skolorganisationens beskaffenhet lockades att till föga gagn för dem själfva och samhället fortsätta sina studier ända fram till studentexamen, och skulle i stället de betydande kategorier af läroverkens lärjungar, hvilka hittills dels utan att äga verklig studiebegåfning likväl sträfvat sig fram till studentexamen, dels utan examen afgått från olika klasser i läroverken, föränledas att i regeln genomgå det lägre skolstadiet och, efter att hafva aflagt realskoleexamen, utgå i lifvet såsom lämpliga ämnessvenner för näringarna och en del lägre tjänstemannabanor.

Detta grundsyfte för läroverksreformen är otvifvelaktigt godt, och det

hade varit värdt att fullföljas i alla sina konsekvenser. Om ett sådant fullföljande ägt rum, skulle det hafva ledt till ett förslag om fullständig skilsmässa mellan realskola och gymnasium. För denna konsekvens synas emellertid vederbörande hafva ryggat tillbaka, när det gällde att uppgöra planen för en reorganisation af våra nuvarande högre allmänna läroverk. Och därför har reformförslaget, såvidt det berör nyssnämnda läroverk, kommit att i viktiga afseenden innebära en reform blott på papperet. En granskning af planen för de föreslagna nya högre allmänna läroverken visar, att dessa läroverk just beträffande punkter, där enligt reformens grundsyfte ändringar bort genomföras, bli förvånansvärdt lika de befintliga läroverken och komma att vara behäftade med samma olägenheter som dessa.

Så är det t. ex. uppenbart, att då gymnasiet och realskolan komma att utgöra sammanhörande delar af ett och samma läroverk och gymnasiets nedersta ring kommer att bilda den omedelbara fortsättningen till realskolans femte klass, så kommer i själfva skolorganisationen i stort sedt att ligga samma lockelse för lärjungarna hädanefter som hittills att fortsätta studierna så långt som möjligt. Otvifvelaktigt kommer det att af lärjungarna betraktas som det normala och riktiga, att man från femte klassen flyttar in i nedersta gymnasieringen. Äfven lärjungar, som äro betänkta på att aflägga realskolsexamen, komma säkerligen i många fall — särskildt om de äro någorlunda begåfvade för studier — att föredraga gymnasiet framför realskolans sjätte klass. De behålla på det sättet vägen öppen för sig, ifall de skulle blifva hågade att fortsätta studierna längre, och realskoleexamen kunna de lika väl aflägga som gymnasister.

Vidare är det lika uppenbart, att den starkt öfverklagade olägenheten af öfverstadiets skadliga tryck nedåt på undervisningen i de lägre klasserna kommer att göra sig kännbar i de reorganiserade läroverken alldeles på samma sätt som i de nuvarande. Då gymnasiet kommer att ansluta sig omedelbart till en föregående klass inom samma läroverk och då undervisningen inom det lägre och det högre stadiet kommer att i alldeles samma utsträckning som hittills meddelas af samme lärare och att kontrolleras af samme rektor och samma lärarekollegium, så finnes ju icke ens skymten af en förhoppning, att nämnda tryck hädanefter skulle i något afseende blifva mindre än hittills.

Det finnes blott ett sätt att förebygga de nu påpekade olägenheterna, och det är att fullständigt skilja realskolan från gymnasiet. Såsom förut antydt, innebär en sådan åtgärd ingenting annat än ett konsekvent full-

följande af den grundtanke, som ligger under hela reformförslaget. Och ingen annan åtgärd skulle under nu rådande förhållanden i samma grad som denna vara ägnad att bringa reda och system i vårt skolväsen. Utvecklingen pekar allt tydligare i riktningen mot ett treledadt skol-system: nederskola (= folkskola) mellanskola (= realskola) och gymnasium. Om man vid detta tillfälle kunde besluta sig för att taga steget fullt ut och skilja realskolan från gymnasiet, så hade man åtminstone skolorganisationens grundlinjer klart uppdragna för framtiden, och ett kommande reformarbete skulle därigenom blifva väsentligen underlättadt. De senast förflutna årtiondenas erfarenhet visar nogsam, med hvilka svårigheter det är förenadt att tidsenligt omgestalta en skolform, hvilken i likhet med det nuvarande högre allmänna läroverket utgör en kombination af tvenne skolor med olika ändamål. Tvifvelsutän skulle eu sådan omgestaltning, när den af behovet påkallas, kunna ske lättare, om den finge utföras med en skola i sänder utan omedelbart sammanhang med omgestaltning äfven af de öfriga.

Det är svårt att tänka sig hvilka skäl som kunnat förmå vederbörande att icke föreslå realskolans och gymnasiet skiljande från hvarandra, då likväl reformförslaget syftning bort innebära en så stark föranledning till ett sådant steg. Det kan icke gärna tänkas vara fruktan för ökade kostnader, hvilken utgjort ett sådant skäl. Ty kostnaderna ha i andra afseenden icke visat sig äga synnerlig förmåga att verka afskräckande. Och i detta fall blir ökningen i kostnad ingalunda så betydande, att hänsyn till densamma bör få blifva afgörande. Kostnadsfrågan inskränker sig beträffande ifrågavarande förslag till tvenne väsentliga punkter, af hvilka den ena rör undervisningslokalerna och den andra anställande af rektorer vid realskolorna.

Hvad undervisningslokalerna angår, så må först påpekas, att realskolans och gymnasiet skiljande från hvarandra i organisatoriskt afseende icke med nödvändighet innebär, att dessa skolor också omedelbart skola förläggas i särskilda byggnader. Där de nuvarande läroverkshusen äro för ändamålet tillräckligt rymliga, må realskolan och gymnasiet ju tillsvidare kunna bo under samma tak. Men det är lätt att förutse, att de nuvarande läroverkshusen inom kort skola komma att visa sig vara för små. Om Kungl. Maj:ts förslag till läroverksreform kommer att genomföras, så tillkommer icke blott vid hvarje läroverk en ny klass utöfver de befintliga, utan syftet är ju ock, att de talrika lärjungeskaror, hvilka hittills brukat afgå utan examen från tredje, fjärde och femte klasserna, skulle genom den nya läroverksorganisationen föranledas att i regeln stanna kvar i

skolan, tills de hunnit genomgå sjätte klassen och aflagt realskoleexamen. Den nya realskolan kommer sålunda att få ett större lärjungecantal än det, som f. n. finnes i de 5 lägre klasserna af de högre allmänna läroverken, Utan tvifvel kommer det alltså att i alla händelser blifva nödvändigt, att nya skollokaler utöfver de redan befintliga anskaffas, och då detta ej i alla fall torde kunna lämpligen ske genom utvidgning af de gamla läroverks- husen eller öfver hufvud genom anlitande af tomtutrymmet närmast omkring dessa, så är det sannolikt, att det för de stadssamhällen, å hvilka byggnads- skyldigheten i detta afseende hvilar, i många fall skulle vara till ren fördel, om läroverkets ena del, t. ex. gymnasiet, finge flyttas bort från det gamla läroverkshuset till lokaler, som på annan lämplig plats uppfördes för det- samma.

Hvad åter angår anställandet af särskilda rektorer vid de realskolor, som skulle uppkomma genom de nuvarande högre allmänna läroverkens uppdelning i realskolor och gymnasier, så kan detta visserligen icke ske utan ökade kostnader. Men dessa behöfva icke bli särdeles stora. Till rektor vid realskola kommer naturligtvis att i hvarje fall förordnas en adjunkt, och i regeln torde väl ingen adjunkt förordnas till rektor, med mindre han nått sådan ålder i tjänsten, att han kommit i åtnjutande af 2 eller 3 ålderstillägg. Skillnaden mellan hans lön som rektor och den lön, han skulle uppburit som adjunkt, blir sålunda på sin höjd omkring 1,000 kronor. Härtill kommer visserligen hyresersättning, som i dylikt fall torde böra utgå af statsmedel, men i alla händelser kan hela kostnaden i detta afseende för realskolornas skiljande från gymnasierna icke komma att uppgå för samtliga 37 läroverk till mera än omkring 60,000 kronor, hvilket för vinnande af här ifrågavarande ändamål icke kan anses vara särdeles mycket.

En till rektor vid realskola förordnad adjunkt kan visserligen icke sedermera bestrida fullt samma mått af undervisning som förut. Men den förlust, som härigenom uppkommer för statsverket, ersättes till fullo där- igenom, att rektor vid gymnasium i jämförelse med rektor vid högre allmänt läroverk blir mindre betungad af rektorsgöromål och kan åläggas en motsvarande större undervisningsskyldighet. Realskolans skiljande från gymnasiet medför nödvändigheten af att ny lönestat upprättas för lärare i öfningsämnen vid gymnasierna, men en sådan åtgärd bör i intet fall leda till ökning af statsverkets utgifter för dessa lärares aflöning. Icke heller i andra afseenden, utöfver hvad förut nämnts, kan realskolans skiljande från gymnasiet behöfva medföra nämnvärda kostnader eller vara förenadt med svårigheter af någon art. Ingen som helst ändring i undervisnings-

planen behöfver därigenom vållas. Steget är sålunda under de förhandenvarande förhållandena ytterst lätt att taga, och fördelarna af att taga det äro obestriddliga såväl med hänsyn till läroverksreformens grundsyfte som med hänsyn till det underlättande af ett framtida reformarbete, som det samma skulle medföra.

Ty det bör i detta sammanhang klart sägas ifrån, att äfven om Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag till läroverksreform blir genomfördt, så kan läroverksfrågan därmed ingalunda anses hafva blifvit löst på ett tillfredsställande sätt eller för någon längre framtid. Därtill hvilat förslaget i vissa afseenden på allt för otidsenliga principer. Jag skall för min del härvidlag ej uppehålla mig vid frågan om den föreslagna sjätte klassen i realskolan och den egendomliga ställning, som denna klass kommer att få. Endast i förbigående vill jag anmärka, att undervisningen i denna klass, sådan den enligt den kungl. propositionen skulle anordnas, sannolikt kommer att bli relativt särdeles kostsam för statsverket, enär lärjungeantalet i speciellt ifrågavarande klass säkerligen blir obetydligt. En något mera ingående uppmärksamhet vill jag i stället ägna åt frågan om förhållandet mellan folkskolan och realskolan.

Fyra särskilda gånger har Riksdagens Andra Kammare för sin del beslutat indragning af den lägsta klassen i de allmänna läroverken. De skäl, som tala för en sådan indragning, och hvilka af läroverkskommittén i dess betänkande relateras, äro ock synnerligen starka. Mot en dylik reform anföras såsom skäl egentligen blott vissa farhågor och antaganden, hvilka sakna hållbar grund. Den verkliga orsaken till att man så envist motsätter sig denna åtgärd torde icke utan grund kunna sägas ligga i tillvaron af sociala och pedagogiska fördomar, på grund af hvilka man fruktar ett steg, som skulle vara ägnadt att främja den tidsenliga och riktiga utvecklingen af folkskolan till en gemensam bottenskola för landets ungdom, och föreställer sig, att nio- och tio-åringar, som i framtiden *möjligen* komma att ägna sig åt vetenskapliga studier eller åt statstjänst, för sådant ändamål nödvändigt böra vid nyss nämnda ålder börja studiet af främmande lefvande språk.

En sida af denna sak har för öfrigt alldeles för litet uppmärksamrats, och det är den ekonomiska. Det kan omöjligen vara förenligt med grundsatserna för en sund statshushållning att fastslå ett skolsystem, enligt hvilket vissa barn, som äro blott 9 à 10 år gamla och följaktligen icke mottagliga för annan undervisning än den, som rör de första grunderna i hvarje läroämne, skola på statens bekostnad undervisas af akademiskt

bildade lärare, hvilka icke kunna aflönas med mindre än 3,000 till 5,000 kronor årligen, under det man åt öfriga barn i samma ålder och följaktligen med samma intellektuella behof i folkskolorna kan låta en tillfredsställande undervisning meddelas i väsentligen samma läroämnen och lärokurser af lärare, som i genomsnitt hafva långt mindre än hälften af dessa belopp i lön. Är det verkligen tänkbart, att Riksdagen och särskildt dess Andra Kammare, till hvars bästa traditioner det åtminstone förr hört att hushålla sparsamt med statens medel, kan vara med om att äfven för framtiden och sedan en lönereglering genomförts, hvilken betydligt ökar kostnaderna för undervisningen äfven på det lägsta skolstadiet, upprätthålla en sådan anordning?

Då jag emellertid är medveten om, att för tillfället omständigheterna äro särdeles ogynnsamma för ett förslag om indragning af allmänna läroverkens första klass, skall jag icke nu framställa något yrkande i sådan riktning. I stället skall jag tillåta mig att föreslå en provisorisk åtgärd, som är ägnad att under tiden, intill dess en verklig reform i detta afseende kan genomföras, i någon mån tillgodose åtminstone de rättmätiga krafven på en sund hushållning med statens medel i detta fall. Denna åtgärd består däri, att vid hvarje realskola med indragning af ett motsvarande antal adjunktstjänster anställas tvenne folkskolelärare för meddelande af den undervisning i de lägsta klasserna af dessa skolor, hvilken icke afser främmande språk. Om för dessa lärare bestämmes en aflöning, som i hvarje lönegrad med 1,000 kronor understiger adjunkternas, så skola de anse sig väl aflönade, och man skall blifva i tillfälle att vid tillsättningen af ifrågavarande befattningar välja bland de allra bäst meriterade folkskolelärarne. Ingen skall djärfvas påstå, att den elementära undervisning, som meddelas i de lägsta klasserna af allmänna läroverket, komme att försämras genom en sådan anordning. Men statskassan skulle göra en årlig besparing, som, då hela antalet realskolor enligt Kungl. Maj:ts proposition är afsedt att blifva 58, komme att uppgå för dessa skolor till icke mindre än 116,000 kronor. Om därjämte, såsom rimligt är, jämväl en af adjunktstjänsterna vid hvardera af de föreslagna 18 samskolorna likaledes utbytes mot en dylik folkskoleläraretjänst, så ökas besparingen med ytterligare 18,000 kronor, af hvilket belopp dock en tredjedel skulle komma icke statskassan, utan vederbörande stadssamhällen till godo.

För genomförande af en åtgärd sådan som den här föreslagna kan ett mera lämpligt tillfälle än det nu föreliggande näppeligen inträffa. Om det framlagda kungl. förslaget oförändradt bifalles, kommer för dess förverk-

ligande att krävas inrättandet af ej mindre än 82 nya adjunktsbefattningar vid realskolorna och samskolorna. Samtliga dessa befattningar skulle genom den af mig föreslagna åtgärden kunna undvaras och därjämte ytterligare ett 50-tal adjunktstjänster, som efter hand kunde indragas. Då Kungl. Maj:t nu tillika föreslår en nedsättning af pensionsåldern för läroverkslärarne, hvilken nedsättning, om den vinner Riksdagens godkännande, sannolikt kommer att hafva till följd, att ett betydande antal läroverksadjunkter kommer att på en gång afgå med pension, skulle hela förändringen kunna genomföras, utan att någon mera kännbar olägenhet skulle uppkomma ens i form af minskade befodringsutsikter för de unge män, som redan inträdt på lärarebanan, men ännu ej vunnit befodran till ordinarie tjänster. Vid hvarje annat tillfälle skulle ensamt den nödiga hänsynen till detta förhållande sannolikt komma att utgöra ett ganska svårt hinder för en dylik åtgärd, äfven om densamma, såsom ju ock under förhandenvarande förhållanden bör ske, genomfördes successivt under några på hvarandra följande år.

På grund af hvad sålunda anförts tillåter jag mig vördsamt hemställa,

att Riksdagen, under förutsättning, det Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk etc. i öfrigt bifalles, ville för sin del besluta:

dels att de i förenämnda nådiga proposition omnämnda 37 högre allmänna läroverken skola så anordnas, att i hvarje fall realskolan i organisatoriskt afseende fullständigt skiljes från gymnasiet, och att för sådant ändamål 37 stycken adjunktsbefattningar skola förvandlas till rektorsbeställningar vid realskolor; och

dels att — med minskning i motsvarande mån af antalet föreslagna adjunktsbefattningar — vid hvarje realskola tvenne folkskolelärare och vid hvarje samskola en dylik lärare skall anställas för meddelande af sådan undervisning i dessa skolors lägsta klasser, hvilken icke afser främmande språk, och att lönen för ifrågavarande lärare skall utgå med belopp, som i hvarje fall med 1,000 kronor understiger motsvarande lönebelopp för ordinarie adjunkt.

Om hvad här yrkats skulle vinna afscende, anhåller jag, att Riksdagens särskilda utskott, till hvilket motionen torde komma att hänvisas, ville föreslå de ändringar och jämkningar för öfrigt i förslaget till läroverksreform, hvilka af ett bifall till motionen böra föranledas.

Stockholm den 12 februari 1904.

Robert Johansson.
